

Întrebări privitoare la credință

Gianfranco Ravasi este cercetător al Bibliei cu o largă recunoaștere internațională, teolog, ebraist și arheolog și, din anul 2010, cardinal. S-a născut în anul 1942 și a urmat seminarul teologic, unde a învățat limbile greacă și ebraică. După hirotonisire, a urmat studii de teologie la Universitatea Pontificală Gregoriană și la Institutul Biblic Pontifical, devenind apoi profesor de exegeză biblică la Seminarul Arhiepiscopal din Milano și la Facultatea de Teologie a Italiei Septentrionale. În paralel, a participat, alături de Kathleen Kenyon și Roland de Vaux, la săpături arheologice desfășurate în Siria, Iordania, Irak și Turcia. În anul 2007, Papa Benedict XVI l-a numit Președinte al Consiliului Pontifical pentru Cultură și Președinte al Comisiei pentru Bunurile Culturale ale Bisericii, demnități pe care le ocupă și astăzi. Este autor a numeroase cărți de exegeză biblică, precum și a unor cărți de popularizare a Bibliei. Semnează constant articole în cotidiene precum *Osservatore romano*, *Il Sole24 Ore* și *Avvenire*, ca și în săptămânale precum *Famiglia Cristiana* sau reviste lunare precum *Jesus*.

Opera: *Gesù, una buona notizia* (1982), *Qohelet. Il libro più originale e scandaloso dell'Antico Testamento* (1988), *Il racconto del cielo. Le storie, le idee, i personaggi dell'Antico Testamento* (1995), *La Buona Novella. Le storie, le idee, i personaggi del Nuovo Testamento* (1996), *Il linguaggio dell'amore* (2005), *Ritorno alle virtù* (2005), *Breviario laico, 366 riflessioni giorno dopo giorno* (2006), *Il Libro della Sapienza – 2CD* (2007), *Le porte dell peccato* (2007).

GIANFRANCO RAVASI

Întrebări privitoare la credință

150 de răspunsuri la întrebările
celor care cred și ale celor care nu cred

Traducere din italiană de
Anamaria Gebăilă și Bogdan Chioreanu

Control științific
Smaranda Bratu Elian și Vlad Russo

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vilcu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Gianfranco Ravasi

Questioni di fede

150 risposte ai perché di chi crede e di chi non crede

© 2010 Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., Milano

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

Romanian edition published by arrangement with Agenția literară Livia Stoia

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RAVASI, GIANFRANCO

Întrebări privitoare la credință: 150 de răspunsuri la întrebările celor care cred și ale celor care nu cred / Gianfranco Ravasi; trad.: Anamaria Gebăilă,

Bogdan Chioreanu; control șt.: Smaranda Bratu Elian, Vlad Russo –

București: Humanitas, 2011

ISBN 978-973-50-3200-5

I. Gebăilă, Anamaria (trad.)

II. Chioreanu, Bogdan (trad.)

III. Bratu Elian, Smaranda (ed. șt.)

IV. Russo, Vlad (ed. șt.)

2

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

CUPRINS

Introducere: Mugurii întrebărilor, roadele răspunsurilor / 9

I. Întrebările „prime“

- Secretul „hermeneuticii“ / 23
- Tulburătorul caz al unei perechi creștine / 26
- Scrieri „canonice“? / 28
- Farmecul ascuns al „apocrifelor“ / 32
- „Litera ucide...“: fundamentalismul / 34
- Transfuzia de sânge și Martorii lui Iehova / 38
- Istorie, legendă sau simbol? / 41
- Ochiri și priviri diferite asupra paginilor biblice / 43
- Un Dumnezeu cu chip omenesc: antropomorfismul / 47
- Dumnezeu tată și mamă? / 50
- Dumnezeul masacrelor / 53
- Mânia este un păcat, disprețul este o virtute / 56
- Oare Vechiul Testament îi este cu adevărat trebuincios creștinului? / 59
- Cine au fost Mani și Marcion? / 61
- „Ce este adevărul?“ / 65

II. Întrebările „laice“

- Avraam, Moise, Iov și Isus la școală? / 73
- Biblia, „marele cod“ al culturii occidentale / 76
- Aculturație sau enculturație? / 79
- Condamnarea teatrului? / 82
- Credință și știință în dialog / 84

Credință și evoluție biologică /	87
Evoluția și păcatul originar /	90
„Rubiconul“ omenirii /	92
Iezuitul interzis /	95
Din nou „cazul Galilei“ /	97
„Dumnezeu a murit!“ /	100
Între secularizare și secularitate /	102
„Femeia să se învețe în liniște!“ /	104
Feminismul în teologie /	107
David homosexual? /	110
Creștinismul a fost revoluționar? /	113
Banii sunt „o baghetă magică“ /	116
Dieta vegetariană /	191
Medicina naturistă și homeopatia /	122
Dumnezeu e de dreapta? /	124

III. Întrebările „ultime“

Dumnezeu și răul /	131
Omul și răul /	134
Libertate și păcat /	137
Dumnezeu, omul și Satana /	140
Fărădelege și pedeapsă /	142
Blestem și deochi /	145
Judecare și excomunicare /	147
Moartea, și după ea? /	150
„Fericirea“ specială a vieții de apoi /	153
Nemurire sau înviere? /	155
Învierea trupului /	158
Infern și paradis /	160
Există purgatoriul? /	162
Infernul e gol? /	164
Un cer „alienant“? /	167
Sfârșitul lumii /	170
Destinul ultim al sinucigașului /	173
Reîncarnare sau metempsihoză /	176

IV. Întrebările „ebraice“

- „Adam“: istorie sau simbol? / 183
- Nevasta lui Cain era sora lui? / 185
- Mitul androgenului / 189
- Paradisul terestru / 191
- Păcatul originar / 194
- Extratereștrii și „mântuirea“ lor / 196
- Bizarii și misterioșii 'Elohîm / 199
- Îngerul necesar / 202
- Potopul biblic: catastrofă naturală sau mit? / 206
- Răul cosmic / 209
- Ieșirea din Egipt: fugă sau expulzare? / 212
- Zidurile Ierihonului / 216
- Glasul profeților / 220
- Trei Isaia într-o singură carte? / 223
- Misteriosul Rob al lui Dumnezeu / 226
- Țiparul lui Iov / 230
- Scandalosul Qoheleth / 233
- Cântarea Cântărilor, un poem erotic? / 236

V. Întrebările „creștine“

- „Aventura“ Evangheliilor / 243
- Evangheliile și istoria / 246
- Isus și istoricii romani / 249
- Titlurile Evangheliilor / 251
- Manuscrisele de la Marea Moartă și Evangheliile / 254
- Este Evanghelia după Ioan antisemită? / 257
- Genealogia lui Isus Cristos / 260
- Enigma Magilor / 263
- Ioan Botezătorul / 266
- Botezul lui Isus în Iordan / 268
- Botezul copiilor are o origine evanghelică? / 271
- Confirmarea sau ungerea cu mir a creștinului / 274
- Isus ispitit de Satana / 276

- Ce meserie practica tânărul Isus? / 279
Ce limbi vorbea Isus? / 281
Isus știa să scrie și să citească? / 284
Frații și surorile lui Isus / 286
Isus a fost celibatar sau căsătorit? / 289
Apostolii erau căsătoriți? / 294
Isus și Maria la nunta din Cana / 298
„Cine este acesta, Fiul Omului?” / 301
Împărăția lui Dumnezeu este deja printre noi? / 304
„Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi” / 306
„Nu ne duce” sau „Nu ne lăsa în voia ispitei”? / 310
Cuvinte contradictorii rostite de Isus / 314
Isus era în favoarea pedepsei cu moartea? / 316
„Îți voi da cheile împărăției cerurilor” / 319
Petru, martir la Roma? / 322
Un canibalism mistic? / 325
Isus a râs vreodată? / 328
Maria Magdalena era prostituată? / 332
Lazăr chiar a înviat? / 335
Sărutul lui Iuda / 338
Iuda, diavol sau sfânt? / 342
Evanghelia lui Iuda / 346
Discipolii lui Isus umblau înarmați? / 348
Procesul și condamnarea lui Isus / 351
Crucea lui Cristos / 354
„S-a făcut întuneric peste tot pământul” / 356
Aparițiile pascale ale lui Cristos și paranormalul / 359
Dubla Cincizecime / 362
„Fiecare are de la Dumnezeu harul lui” / 365
Mithra și Tammuz / 367
Isus „musulman” / 369
Isus „indian” / 372

Secretul „hermeneuticii“

Adesea ni se spune nouă, credincioșilor, să citim Biblia. De-acum, chiar cei care nu cred în Dumnezeu sunt sfătuiți să nu neglijeze Scripturile ebraice și creștine, întrucât, dincolo de alegerile fiecăruia, acestea sunt „marele cod“ al culturii occidentale, adică reperul nostru ideal și artistic. Dar cum să interpretăm numeroasele pagini depășite, scandaloase, imorale, care contaminează Vechiul Testament? Nici cu Noul Testament nu-i de sağă: încercați să citiți Apocalipsa sau să vedeți ce sfârșit „milostiv“ le este hărăzit soților Anania și Safira, care s-au făcut vinovați de ceea ce fac astăzi, nestânjenți, toți creștinii, care, firește, nu-și donează toate bunurile organizațiilor caritabile administrate de Biserică (vezi Faptele Apostolilor 5, 1-11).

Aparent simplă, problema ridicată de interlocutorul nostru este, de fapt, unul dintre nodurile cele mai greu de desfăcut, care țin în strânsoare mintea și sufletul celor care vor să se apropie cu seriozitate de scrierile biblice. În termeni tehnici, se vorbește de obicei despre „problema hermeneutică“, adică despre criteriile necesare pentru interpretarea corectă a Sfințelor Scripturi (termenul, de origine greacă, este legat de numele zeului Hermes, cel care tălmăcește voința și prevestirile zeilor). Din punct de vedere teologic, Sfințele Scripturi au pentru

credincios două naturi, precum Cuvântul propovăduit de Sfântul Ioan în prologul Evangheliei sale: pe de o parte, sunt cuvânt veșnic și dumnezeiesc, iar pe de altă parte se întrupează într-o povestire, într-un limbaj omenesc și prin intermediul unor limbi concrete (ebraica, aramaica și greaca). Iată de ce este evident că și parcursul interpretativ trebuie să fie dublu.

Întrucât este cuvântul lui Dumnezeu, Biblia trebuie să fie o călăuză către transcendent, care poate să ne facă să percepem realitatea credinței și a vieții conținute în textul istorico-literar. De aceea, Cristos făgăduiește că deplina înțelegere a cuvintelor Sale se va face prin mijlocirea Duhului Sfânt, care „vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu [...], vă va călăuzi la tot adevărul“ (*Ioan 14, 26; 16, 13*). Așadar, afirmând adevărurile fundamentale ale credinței, Biserica este sprijinită și călăuzită de „Duhul adevărului“, trimis de Dumnezeu Tatăl și de Cristos înviat. Însă aceste adevăruri transcendente au fost revelate în cadrul unor evenimente istorice și prin cuvinte omenești.

Se impune, așadar, și o contextualizare istorică și critică potrivită pentru a dezlega nodurile întâmplărilor și limbajului omenesc, toate determinate de coordonate temporale, spațiale și culturale diferite de cele cunoscute de cititorii din secolele următoare. Nu se poate adopta numai unul dintre cele două criterii de interpretare, căci aceasta ar duce la ruptura unității prezente în Scripturi între dumnezeiesc și omenesc. Într-adevăr, dacă am face abstracție de „întruparea“ în istorie și în civilizația vremii, alegând o cale de lectură „literală“ (adică urmând litera textului), închipuindu-ne că acela este adevărul evident pe care Biblia este menită să ni-l transmită, putem să ajungem la rezultate eronate, întrucât limbajul folosit pe-atunci se supu-

nea unor reguli diferite de cele de acum, pierzând astfel și intenția autorului inspirat, adică intenția lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, dacă am face abstracție de ajutorul Duhului Sfânt în a pătrunde în profunzimea revelării tainei adevărului lui Dumnezeu, am reduce Scripturile la niște simple texte literare din Orientul Apropiat antic, texte care ar putea fi puse alături de celelalte literaturi. Evident, procesul „hermeneutic“ impune verificarea pe două planuri, cel transcendent și cel istoric, urmând criteriile exacte, codificate atât din punct de vedere teologic, cât și istorico-critic. Cum cei care aplică aceste criterii sunt oameni, deci sunt supuși greșelii, este firesc să existe și devieri. Însă aici trebuie să intervină Duhul adevărului, care să împiedice denaturarea adevărului substanțial al credinței, fiind evident faptul că, de-a lungul întregii istorii a creștinismului, interpretările cadrului, ale corolarelor și chiar ale formulărilor contingente ale acelor adevăruri sunt fragile. Autorii sacri au folosit propriile concepții despre istorie, propriile mentalități și culturi în descrierea marilor evenimente ale mântuirii (geneza, exodul, înțelepciunile, minunile, viața și cuvintele lui Cristos). Dar, în același timp, Duhul lui Dumnezeu care îi „inspira“ îi făcea să „propovăduiască drept, întocmai și fără greșală adevărul pe care Dumnezeu, *întru mântuirea noastră*, a vrut să-l pună în Sfintele Scripturi“ (după cum se afirmă în Conciliul Vatican II, în *Dei Verbum*, nr. 11). Trebuie să remarcăm că adevărul lui Dumnezeu are drept scop nu atât propovăduirea unei învățături de tip științific sau istoriografic, care poate fi considerată depășită în Biblie, ci propovăduirea a ceea ce devine motivul „mântuirii noastre“.

Tulburătorul caz al unei perechi creștine

Este necesar și drept să interpretăm Scripturile, mai ales în fața evidentelor influențe tribale din Vechiul Testament, ca să nu cădem în fundamentalism, care se cuibărește în islamism, dar nu ocolește nici anumite secte sau comunități creștine. Dar când ajungem la Noul Testament, sub stăpânirea dragostei, cum să izbutim să trecem „cu vitejie” peste tulburătorul caz al perechii creștine alcătuite din Anania și Safira, care s-a făcut vinovată numai de a fi preocupată de câștig? Totuși, cei doi au fost atât de nemilos nimiciți de Dumnezeu, în urma unui fel de blestem aruncat asupra lor de Sfântul Petru.

Să adăugăm considerației generale către care ne-a condus întrebarea precedentă o problemă „hermeneutică” mult mai precisă și restrânsă, care privește o pereche de la începuturile creștinătății. Am amintit deja despre acest caz în răspunsul precedent asupra interpretării Bibliei. Ei bine, reacția surprinsă a cititorului obișnuit al Bibliei în fața poveștii lui Anania și a Safirei, nimiciți în urma mâniei apostolului Petru, a fost împărțită și de unii cercetători, care au remarcat o inadvertență uimitoare la prima vedere: cum se poate ca „vestea cea bună” a creștinismului să facă primii pași cu o pildă a morții, contradicând astfel faptele lui Cristos, care făcea morții să învie?

Este neîndoielnic faptul că, la nivelul narațiunii și al reconstituirii episodului cel puțin, autorul Faptelor Apostolilor, apostolul Luca, dorea să facă aluzie la anumite întâmplări povestite în Vechiul Testament, de exemplu răzmerița lui Core, Datan și Abiron, care avea să sfârșească înfricoșător în urma blestemului lui Moise: „pământul li s-a crăpat acelora sub picioare și s-a deschis pământul și i-a înghițit... De vii s-au

pogorât în iad, ei cu toate ale lor, și i-a acoperit pământul“ (a se vedea cap. 16 din *Numeri*).

Dar să revenim la cei doi iudeo-creștini din Ierusalim, Anania – nume ebraic obișnuit, purtat de cel puțin zece personaje biblice, care înseamnă „Domnul și-a revărsat asupra mea harul Său“ – și Safira, un nume care trimite la safir sau la lapislazuli. Ce nelegiuri atât de îngrozitoare au săvârșit ca să merite o asemenea pedeapsă? Spre a înțelege gravitatea faptelor lor, descrise în capitolul 5 al Faptelor Apostolilor (versetele 1-11), trebuie să aflăm cum trăiau primele comunități de creștini din Ierusalim.

Cu câteva rânduri mai sus citim: „Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. [...] Și nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toți câți aveau țărini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vândute și-l puneau la picioarele apostolilor. Și se împărțea fiecăruia după cum avea cineva trebuință“ (4, 32-35). Este vorba despre ceea ce Luca numește în greacă *koinonía*, „împărțirea frățească“ a bunurilor, împărțire care anulează noțiunea de proprietate privată.

Perechea noastră vânduse o țarină și păstrase o parte din suma dobândită, iar Anania îi dăduse ce rămăsese lui Petru, în folosul obștii. Apostolul își dă seama de înșelătorie și răspunde vehement: „Anania, de ce a umplut Satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt și să dosești din prețul țarinei?“ (5, 3). În acea clipă vine pedeapsa înfricoșătoare, care urmează modelul anumitor judecăți ale lui Dumnezeu descrise în Vechiul Testament: „Anania [...] a căzut și a murit“ (5, 5).

Aceleași întâmplări se repetă și cu soția acestuia, Safira, care neștiind de cele petrecute, vine după trei ceasuri, grăind întocmai ca bărbatul său și primind aceeași pedeapsă de la

Petru, care o omoară pe loc. În sine, scena poate avea un sâmbure de adevăr istoric: se poate ca Luca să fi povestit în cheie religioasă drama morților fulgerătoare, la scurtă vreme una după cealaltă, a doi soți creștini „bârfiti“ pentru comportamentul lor egoist.

Cu toate acestea, dacă ținem cont de stilul biblic și de mijloacele expresive caracteristice povestirilor din Scripturi, trebuie să subliniem faptul că Luca vrea să pună în valoare mai ales semnificația profundă și simbolică a întregii întâmplări. Cel care, din dorința de a se înavuți și din egoism, încalcă legea dărnicii, ale cărei roade sunt dobândite prin hărnicie, față de semenii săi este „excomunicat“, moare în ochii obștii, iese din cercul vital al comuniunii bisericești și al îndurării dumnezeiești. O idee asemănătoare va fi susținută și de Sfântul Pavel atunci când îl condamnă pe unul dintre corintenii incestuoși: „Să dați pe unul ca acesta Satanei, spre pieirea trupului, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului Isus“ (1 Corinteni 5, 5). Așadar, aceasta este o povestire pilduitoare despre judecata răului, care nu anulează însă certitudinea perpetuă propovăduită în Biblie în ceea ce privește convertirea—renașterea și iertarea—învierea.

Scrieri „canonice“?

Nu înțeleg de ce anumite cărți sunt considerate apocrife. Ce anume poate indica dacă o carte a fost sau nu inspirată de Dumnezeu? Am auzit că apocrifele au fost excluse din Biblie pentru că se bazează pe legende și sunt fanteziste; în această privință însă nici Facerea sau Apocalipsa nu sunt mai prejos.

Din punct de vedere tehnic, această întrebare privește problema statutului „canonic“ al Sfințelor Scripturi, una dintre preocupările Bisericii încă de la începuturile sale. Acest aspect era legat de necesitatea de a stabili o unitate de măsură teologică – de unde și cuvântul „canon“, care, în greacă, trimite la prăjina cu care se măsură, un fel de metru primitiv –, cu ajutorul căreia să se poată stabili adevăratul cuvânt al lui Dumnezeu exprimat în scris. Această verificare nu trebuia să fie numai de natură istorico-literară, așa cum crede interlocutorul nostru atunci când afirmă că unele cărți – mai apoi numite „apocrife“, adică „ascunse“, deci marginalizate de comunitatea ecleziastică – au fost înlăturate deoarece se bazau pe legende sau pentru că erau prea fanteziste. Dacă aceasta ar fi fost unitatea de măsură, sau canonul, am putea să ne îndoim pe drept cuvânt de alte pagini considerate „canonice“, care conțin elemente mitice (deși reelaborate), folosesc imaginația în povestiri sau parabole pentru a propovădui adevărul ce trebuie transmis, privilegiază nuanțele stridente și așa mai departe.

Unitatea de măsură nu este nici „spiritualitatea“: în așa-zisele apocrife iudaice și creștine există pagini de tensiune mistică intensă, de înaltă moralitate și de asceză (să ne gândim la așa-zisele „scrieri gnostice“). Nici caracterul istoric nu este decisiv în sine, nu numai pentru că înseși Evangheliile canonice sunt o contopire între istorie și credință, ci și pentru că unele Evangheliile apocrife conțin, probabil, informații istorice autentice despre Isus din Nazaret (precum anumite cuvinte ale lui Cristos păstrate în Evanghelia lui Toma). Așadar, este vorba despre o alegere făcută pe criterii teologice și ecleziastice riguroase, care presupun probleme corelate precum „inspirația“ dumnezeiască a Scripturilor, Tradiția Bisericii, prezența Duhului Sfânt în tâlmăcirea cuvântului lui Dumnezeu.